

Превод првог усвојеног документа

ТАЈНА ЦРКВЕ И ЕВХАРИСТИЈЕ У СВЕТЛОСТИ ТАЈНЕ СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ¹⁷

Сагласно плану који је утврђен на Родосу овај извештај разматра Тајну Цркве, узимајући у обзир само један од њених аспеката, који је, ипак, особито важан у светотајинској перспективи Цркве, јер је реч о Тајни Цркве и Евхаристије у светлости Тајне Свете Тројице. Управо је било потребно започети [наш] дијалог проучавањем реалности које су нам заједничке, па да се, развијајући њих, изнутра и постепено суочимо са свим тачкама око којих нисмо сагласни.

Састављајући овај документ, желели смо да покажемо да сви ми изражавамо веру која је наставак апостолске [вере].

¹⁷ Оригинални документ, на француском језику (*Le Mystère de l'Église et de l'Eucharistie à la lumière du Mystère de la Sainte Trinité*), на основу кога је учињен овај превод, може се наћи у *Irenikon*, 55 (1982), 350–362, као и на: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pc_chrstuni_doc_19820706_munich_fr.html. Консултовали смо и енглески превод овог саопштења (*The Mystery of the Church and of the Eucharist in the light of the Mystery of the Holy Trinity*), који се налази на истој презентацији и има техничких недостатака: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pc_chrstuni_doc_19820706_munich_en.html, као и италијанску верзију документа, у: Dimitri Salachas, ц. д., 157–166.

Овај документ представља први корак у остварењу програма који је припремна комисија одобрила на првом састанку [наше] Комисије за дијалог.

Будући да је реч о првој етапи [дијалога], као и о чињеници да разматрамо Тајну Цркве у само једном од њених видова, многе теме нисмо проучавали. То ћемо учинити у следећим фазама, као што је и предвиђено поменутиим програмом.

I

1. Оваплоћени, умрли и васкрсли Син Божји, Христос, једини је победилац греха и смрти. Говорити о сакраменталној [светотајинској] природи Тајне Христове значи, дакле, указати на могућност која је дарована човеку, а преко њега и читавом космосу, да доживи искуство нове твари, опит Царства Божјег *hic et nunc* [сада и овде], кроз створене и видљиве реалности. То је начин (*tropos*) на који јединствена Личност и јединствени догађај Христа постоје и дејствују у историји од Педесетнице до Парусије. Вечни живот, који је Бог даровао свету у догађају Христа, Његовог вечног Сина, садржи се ипак у глиненим судовима, јер нам је још увек дат само као предокус и залог.

2. На Тајној вечери Христос је устврдио да даје Своје Тело ученицима у Евхарстији за живот многих. То је дар Божји свету, али у светотајинском виду. Од тог момента Евхаристија постоји као Света Тајна самог Христа. Она је предокус вечног живота, лек бесмртности, знамење долазећег Царства. На тај начин се догађај Христа идентификује са светом тајном Евхаристије, тајном која нас у потпуности утеловљује у Христа.

3. Оваплоћење Сина Божјег, Његова смрт и васкрсење од почетка су остварени вољом Оца у Духу

Светом. Свети Дух, који вечно исходи од Оца и пројављује се кроз Сина, припремио је догађај Христа и у потпуности га реализовао у васкрсењу. Христос, који је по преимућству Света Тајна, кога је Отац дао за свет, наставља да себе дарује за многе у Духу једином животворном (Јн. 6). Тајна Христова је тако реалност која може постојати једино у Духу.¹⁸

4. Црква и Евхаристија:

а) Иако јеванђелисти, описујући Тајну вечеру, ништа не говоре о дејству Светог Духа, он је више него икада повезан са оваплоћеним Сином ради испуњења Очево воље. Свети Дух још увек није био дарован као Личност, нити су га ученици добили (Јн. 7, 39). Али након што је Исус прослављен Свети Дух се шири и објављује [манифестује]. Господ Исус улази у славу Очево истовремено изливањем Духа и у нови, светотајински начин постојања (*tropos*) у овоме свету. Педесетница, испуњење пасхалне тајне, инаугурише [уводи] последња времена [у историји]. Евхаристија и Црква, Тело распетог и васкрслог Христа, постају место пројаве енергија Светог Духа.

б) Верни су крштени Духом у име Свете Тројице да би формирали једно тело (уп. I Кор. 12, 13). Када Црква служи Литургију, она реализује „оно што јесте”, Тело Христово (I Кор. 10, 17). Крштењем и миропомазањем удове Христове Дух сједињује и укореењује у Христа. Евхаристијом се пак проширује пасхални догађај на читаву Цркву. Црква постаје оно на шта је у крштењу и миропомазању призвана да буде. Причешћујући се Телом и Крвљу Христовом, верни узрастају у тајанственом обожењу,

¹⁸ О важности враћања пнеуматологије у оквиру римокатоличког богословља говорили смо у уводним напоменама, које се односе на овај документ.

којим се овековечује њихово пребивање у Оцу и Сину, Духом Светим.

в) Тако, с једне стране, Црква служи Евхаристију, која је израз небеске Литургије у овом времену. С друге пак стране, Евхаристија гради¹⁹ Цркву у смислу да њом самом Дух васкрслог Христа обликује Цркву у Тело Христово. Због тога је Евхаристија ваистину Света Тајна Цркве, и као тајна потпуног Господњег даривања себе својима, и као јављање и узрастање Тела Христовог, Цркве. Странствујућа Црква [l'Église pèrègrinante] служи Евхаристију на земљи док јој Господ не дође и не преда Царство Богу Оцу, да би Бог био све у свему. Она на тај начин антиципира суд свету и његов коначни преображај.

5. Мисија Духа тесно је повезана са послањем Сина. Служење Евхаристије открива божанске енергије које дејствују у Телу Христовом, а које објављује Дух Свети.

а) Дух припрема Христов долазак, наговештавајући га кроз пророке, усмеравајући према Њему историју изабраног народа, учествујући у Његовом зачећу Марије Дјеве, отварајући срца Његовој Речи.

б) Дух објављује Христа у Његовој служби Спаситеља у Јеванђељу које је тај исти Христос. Евхаристијска служба је анамнеза [сећање]: истински, али сада у светотајинском виду, *epharaх*²⁰ јесте и дешава се. Служење Евхаристије је, по преимућству, *kairos* тајне.

в) Дух претвара (*metabolè*) свете Дарове у Тело и Крв Христову да би узрасло Тело, тј. Црква. Целокупно богослужење је зато епиклеза, која је у

¹⁹ *Édifie* (фр.), *builds* (енгл.), *edifica* (ит.), *созигаеи* (рус.).

²⁰ Уп. Јевр. 7, 27: „[...] Јер Он ово учини једном заувек (εφαλαξ) приневши самога себе.”

одређеним моментима експлицитна. Црква је непрекидно у стању епиклезе.

г) Оне који деле исти хлеб и исту чашу Дух присаједињује Телу Христовом. У томе Црква открива себе саму као свету тајну тројичне *κοινωνία*-је, као „скинију Божју међу људима” (уп. Отк. 21, 3).

Оно што је Христос учинио једном засвагда, догађај Тајне (*l'événement du mystère*), Дух актуелизује и испуњава у свакоме од нас. Тај однос према Тајни, најочитији у Евхаристији, налази се и у другим светим тајнама, које су, такође, без изузетка дела Духа Светога. Због тога је Евхаристија средиште светотајинског живота.

6. Евхаристијско служење сагледано у целини пројављује тројичну тајну Цркве. Оно започиње слушањем Речи Божје, које врхуни у читању Јеванђеља – апостолској објави Логоса који постаде Тело, па, преко благодарења упућеног Оцу и сећања на Христову жртву, стиже до учествовања [причастија, партиципирања] у њој, захваљујући молитви епиклезе узнетој у вери. У Евхаристији, наиме, епиклеза није само молитвени призив [Духа] ради светотајинског претварања хлеба и вина. Она је, такође, молитва за потпуно испуњење *κοινωνία*-је свих у Тајни коју је Син открио.

На тај начин присуство самога Духа, приопштењем Тајни Логоса који поста Тело, шири се [излива се] на читаво тело Цркве. Не желећи још увек да решавамо тешкоће које Исток и Запад имају по питању односа Сина и Духа, већ сада можемо заједнички изјавити да Духа – који исходи од Оца (Јн. 15, 26) као од јединственог извора у Тројици и који је постао Дух нашег усиновљења (Рим. 8, 15), пошто је Дух Сина (Гал. 4, 6) – нама предаје, посебно

на Евхаристији, Син на коме Дух почива у времену и у вечности (Јн. 1, 32).

Из овог разлога евхаристијска тајна се врши молитвено и сједињује речи којима је Логос [Реч] који постаде тело установио Свету Тајну са епиклезом, којом Црква, покретана вером, моли Оца да посредништвом Сина пошаље Светога Духа да би се, јединственим приносом оваплоћеног Сина, све нашло испуњено у јединству [сједињено]. У Евхаристији се верни сједињују са Христом, који се са њима приноси Оцу и омогућује им се да се у духу жртве предају једни другима, као што се сам Христос предао Оцу ради многих, предајући себе тако за (све) људе.

Ово испуњење (дела) јединства, остварено нераздељивим дејством Сина и Духа, према плану Очевом јесте заправо Црква у свој својој пуноти.

II

1. При проучавању Новог завета уочава се да Црква првенствено представља једну „локалну” реалност. Црква у историји постоји као локална Црква. Када је реч о конкретном региону, чешће се говори о Црквама, у множини. Увек се, наравно, има у виду Црква Божја, али на конкретном месту.

Јасно је ипак да Црква која постоји у одређеном месту суштински није настала захваљујући личностима које су се сабрале да би је саздале. Постоји „горњи Јерусалим”, који „силази од Бога”, заједница која је темељ [нашег] сабрања. Цркву конституише незаслужени дар, благодат нове твари.

Јасно је, опет, да се Црква „која је у” одређеном месту пројављује као таква када је „сабрана” [*assemblée*]. А само сабрање, чији су елементи и потребе одређени у Новом завету, у потпуности је то што

јесте када је евхаристијски синаксис. Заправо, када локална Црква служи Евхаристију, актуелизује се и пројављује догађај који се збио „једном заувек”. Због тога у локалној Цркви нема више ни мушког ни женског, ни роба ни слободњака, ни Јевреја ни Грка. На тај начин се предаје ново јединство које превазилази поделе и васпоставља општење у јединственом Телу Христовом. То јединство надилази психолошко, расно, социополитичко или културолошко јединство. Оно се поистовећује са „заједницом Духа Светога”, која сабира расуту децу Божју. Тада новина крштења и миропомазања доноси сав свој плод. Силом Тела и Крви Господње, испуњених Духом Светим, дива исцељен грех, који непрекидно напада хришћане и спречава динамику [њиховог] „живота ради Бога, у Христу”, у који су ушли крштењем. Исто важи и за грех поделе, који на сваки начин противречи Божјем плану.

Један од најважнијих текстова који треба поменути јесте I Кор. 10, 15–17: само један хлеб, једна чаша, једно Тело Христово у мноштву удова. Ова тајна јединства у љубави многих личности управо и предствља новину тројичне *koinonia*-је, која се у Цркви, на Евхаристији²¹ саопштава људима. То је циљ Христовог спасоносног дела, који се распростро у последња времена, почев од Педесетнице.

Због свега наведеног свој модел, своје порекло и своје испуњење Црква налази у тајни једнога Бога у три Личности. Штавише, Евхаристија схваћена такође у светлости тројичне тајне конституише критеријум свеобухватног функционисања

²¹ Откривење и предање тројичне *koinoni*-је саопштава се, предаје, преноси на евхаристијски начин, у заједници Цркве.

црквеног живота. Институционални елементи [Цркве] морају на видљив начин иконизовати истину Тајне.²²

2. Последица еухаристијске службе локалне Цркве показује на који се начин остварује *koinonia* у Цркви која служи Евхаристију. У еухаристијском богослужењу које врши заједница активно сабрана око епископа или свештеника који је у јединству са њим, запажају се одређени међусобно повезани аспекти који се више или мање истичу у различитим тренуцима богослужења.

Koinonia је есхатолошка. Она је новина последњих времена. Зато у Евхаристији, као и у животу Цркве, све почиње обраћењем (*conversion*) и измирењем (*réconciliation*). Евхаристија претпоставља покајање (*metanoia*) и исповест (*exomologesi*), који своје свотајинске [сакраменталне] изразе налазе ван Евхаристије. Али Евхаристија, такође, доноси опроштај грехова и исцељење, јер је она Света тајна боготворне љубави Оца кроз Сина у Духу Светоме.

Ова *koinonia* је, такође, киригматска. Сабрање то потврђује, не само тиме што богослужење „објављује” догађај Тајне већ и због тога што га данас у Духу остварује, актуелизује. То за собом повлачи објављивање Речи Божје заједници и одговор вере свих [сабраних]. Тако се актуелизује општење заједнице у киригми и, следствено, јединство вере. Ортодоксија је суштински повезана [инхерентна] са еухаристијском *koinonia*-јом. Та правоверност се најјасније изражава изговарањем Символа вере, који је сажетак апостолског предања. Снагом сукцесије [прејемства, наслеђа] епископ је сведок тог предања. Стога је Евхаристија неодвојиво Света тајна и Реч,

²² Буквално: „морају бити видљив одраз тајинствене реалности” – „un reflet visible de la réalité mystérique”.

будући да у њој оваплоћени Логос освештава у Духу. Због тога је целокупна Литургија, а не само читање Светог писма, проповед Речи на доксолошки и молитвени начин. И обрнуто, проповедана реч је Логос који је постао тело и остао Света тајна.

Koinonia је истовремено јерархијска и пневматолошка. Управо зато је Евхаристија њена пројава *par excellance*. Целокупно сабрање са сваким чланом на свом месту постаје Духом Светим „литург” *koinonia*-је. Иако је дар тројичног Бога, *koinonia* је, такође, одговор људи. Они, у вери која долази од Духа и Логоса, остварују призив и мисију добијене крштењем: постају сваки на свом месту [сваки у својој служби] живи удови Тела Христовог.

3. Епископска служба се не исцрпљује у тактичком или прагматичном виду (пошто је неки председник [председавајући] неопходан), већ је реч о органској служби [Цркве]. Епископ прима архијерејски благодатни дар (I Тим. 4, 14) у Светој тајни рукоположења, чији су вршиоци епископи, који су, опет, тај исти дар добили захваљујући чињеници да постоји непрекинута сукцесија епископских хиротонија почев од светих апостола. Светом тајном свештенства Дух Господњи на светотајински начин, а не једноставним јуридикким преносом моћи, „предаје” епископу *exousi*-ју [власт] служења [Слуге – Служитеља], коју је Син примио од Оца и као човек прихватио пристајући да страда.

Епископска служба стриктно је повезана са евхаристијским сабрањем коме он председава. Евхаристијско јединство локалне Цркве подразумева општење возглавитеља [сабрања] и народа коме он предаје Реч спасења и евхаристијске дарове. Служитељ је, такође, онај који „прима” од своје Цркве, сагласно предању, ону реч коју и сам преноси.

И велика заступничка молитва (*intercession*), коју он узноси Оцу, није ништа друго до заједничко мољење читаве Цркве са епископом. Као што Црква не може бити одвојена од свог епископа, тако ни епископ не може бити одвојен од своје Цркве.

Епископ се налази у срцу локалне Цркве, као служитељ Духа, призван да распознаје [харизматске] дарове и да пази на њихово хармонично деловање, на добробит свих и у верности апостолском предању. Он служи свим дејствима Духа, старајући се да им се ништа не нађе на путу учвршћивања *koinonia*-је. Епископ је служитељ јединства и служитељ Господа Христа, чија је мисија да „децу Божју сабере у једно”. Међутим, будући да Евхаристија гради Цркву, он председава евхаристијском сабрању обучен благодаћу свештенства.

Поменуту службу председавања треба ипак правилно разумети. Епископ председава литургијском сабрању на коме читава заједница узноси принос Господу. Освештавајући дарове заједнице који се претварају у Тело и Крв, он не служи само за ту заједницу (*pour elle*), нити само са њом и у њој (*avec elle et en elle*) већ њом самом (*par elle*). Он се на тај начин пројављује као служитељ Христа, који учвршћује јединство и *koinonia*-ју Његовог Тела. Јединство заједнице са епископом је мистириолошке, а не јуридичке природе. То јединство, изражено у Евхаристији, шири се и актуелизује у мноштву „пасторалних” односа учитељства, [духовног] руковођења и светотајинског живота. Црквена заједница је на овај начин призвана да буде начело обновљене људске заједнице.

4. Постоји дубоко општење између епископа и заједнице коју му је Дух поверио и за коју је одговоран пред Црквом Божјом. Старо предање је за

тај однос добро искористило слику брака. Ипак, поменуто општење се смешта унутар *koinonia*-је са апостолском заједницом. У старој традицији (као што то особито потврђује Иполитово *Ајосѿолско ѿредање*) епископ кога је народ изабрао – који је и гарант његове апостолске вере, а у сагласности са исповедањем вере локалне Цркве – добија светотајинску благодат од Христа Духом Светим у молитви заједнице полагањем руку (*cheirotonia*) суседних епископа, сведока вере својих Цркава. Његова харизма, која долази директно од Духа, предата му је кроз апостолство његове Цркве (која је повезана са вером апостолске заједнице) и других Цркава, које представљају [присутни] епископи. На тај начин се његова служба утеловљује у саборност Цркве Божје.

Апостолска сукцесија [предање, наследство] јесте, дакле, нешто више од обичног преноса моћи. Реч је о прејемству у једној Цркви која је сведок апостолске вере у општењу [*koinonia*-ји] са другим Црквама, сведоцима исте апостолске вере. Катедра (*sedes, cathedra*) има кључну улогу у процесу уврштења епископа у само срце црквеног апостолства. С друге стране, након хиротоније епископ у својој Цркви постаје гарант апостолства, онај који у оквирима *koinonia*-је Цркава представља спону своје [Цркве] са другим Црквама. Због тога у његовој локалној Цркви *истинија* је само она евхаристија коју служи он или свештеник који је са њим у *ојшћењу* [*koinonia*-ји]. Помињање имена епископа у анафори од суштинског је значаја.

Преко службе свештеника, који руководе животом поверених им заједница и возглављују евхаристијска сабрања, парохијске заједнице расту у *koinonia*-ји са другим парохијама, за шта

је првенствено одговоран епископ. У садашњој ситуацији сама епархија је *koinonia* евхаристијских заједница. Једна од кључних служби презвитера јесте да [своја евхаристијска] сабрања повежу са епископском Евхаристијом и да их хране апостолском вером, коју сведочи и чува [њихов] епископ. Они, такође, треба да се побрину да хришћани, који окушају од Тела и Крви онога који је свој живот дао за браћу своју, буду аутентични сведоци братске љубави у међусобном жртвовању, које своју потрду налази у Христовој жртви. То нам, заправо, каже апостол: „Ако неко види брата свога у невољи и затвори срце своје од њега, како онда љубав Божја борави у њему?” (I Јн. 3, 17). Евхаристија одређује хришћански начин доживљаја Христове пасхалне тајне и дара Педесетнице. Захваљујући њој [Евхаристији], остварује се дубоки преображај људског постојања, које је увек суочено са искушењима и страдањима.

III

1. Тело Христово је јединствено. Једна је, дакле, и Црква Божја. Идентитет једног евхаристијског сабрања са другим проистиче из чињенице да сва она истом вером служе исти [литургијски] меморијал [спомен], да сва, окушајући од истог Тела и пијући из исте чаше, постају једно исто Тело Христово, у које су инкорпорирана истим крштењем. Иако постоји мноштво богослужења, једна је и јединствена богосужбена тајна у којој се учествује. Надаље, када се верни причешћује Телом и Крвљу Господњом, он узима целог Христа, а не само део Њега.

На исти начин локална Црква, сабрана око епископа на Евхаристији, није део Тела Христовог. Мноштво локалних синаксиса нипошто не дели Цркву, већ, напротив, на светотајински начин пројављује њено јединство. Пододбно апостолској

заједници, сабраној око Христа, свако евхаристијско сабрање ваистину је Света Црква Божја, Тело Христово, у *koinonia*-ји са сабрањем првих ученика и са свима онима који широм света служе или су служили у знак сећања на Господа. Исти синаксис је, такође, у *koinonia*-ји са заједницом светих на небу, којих се свако сабрање [литургијски] сећа.

2. *Koinonia* не жели да искључи разлику или различитост, већ је претпоставља и лечи ране поделе, превазилазећи (*transcendant*) их јединством.

Како је Христос један ради многих, тако су и у Цркви, Његовом Телу, један и многи, универзално и локално, по неопходности симултани [истовремене, сапостојеће реалности]. Још даље, будући да је један јединствени Бог *koinonia* трију Личности, једна и једина Црква је тада *koinonia* многих заједница, а локална Црква, опет, *koinonia* личности. Једна јединствена Црква се идентификује са *koinonia*-јом Цркава. Јединство и мноштво су до те мере повезани да једно не би могло да постоји без другог. Тај однос, конститутиван за Цркву, институције чине видљивим у историји.

3. Будући да се католичанска Црква пројављује у сабрању [синаксису] локалне Цркве, неопходно је да буду испуњена два основна услова да би та иста локална Црква која служи Евхаристију била ваистину у еклесијалној *koinonia*-ји.

а) Прво, од суштинске је важности, заправо, потврдити идентичност тајне Цркве доживљене у локалној Цркви са тајном Цркве доживљеном у раној Цркви, пројавити, дакле, ту католичност [саборност] у времену. Црква је апостолска, јер је утемељена у Тајни спасења и постојано се одржава том Тајном коју је открио Исус Христос, а Духом Светим је предали они који беху њени сведоци – Свети

апостоли. Члановима Цркве ће судити Христос и апостоли (уп. Лк. 22, 30).

б) Друго, данас је подједнако важно међусобно признавање конкретне локалне Цркве и [свих] других Цркава. Свака [помесна црквена заједница] мора кроз локалне особености у другој препознати идентичност Тајне Цркве. Реч је, наиме, о међусобном признавању католичности као општењу у пуности Тајне. Поменуто признавање најпре се остварује на регионалном плану. *Koinonia* у границама исте патријаршије или неког другог облика регионалног јединства је првенствено пројава живота у Духу, који дејствује у оквирима исте културе или истих историјских околности. То општење подједнако укључује и јединство у сведочењу и подстиче на подвиг [међусобног] братског исправљања у смирењу.

Koinonia регионалног типа треба саму себе да надиђе (*doit se dépasser*), преображавајући се у општење сестринских Цркава.

Ово међусобно признавање ипак истинито је само под условима које изражава анафора Светог Јована Златоустог и прве анафоре антиохијског типа. Први услов је *koinonia* у истој *kerigmi*, дакле, [заједничарење, општење] у истој вери. Ова потреба, садржана већ у крштењу, јасно се открива у евхаристијском богослужењу. Неопходна је још и [слободна] воља за општењем у љубави и у служењу (*agape* и *diakonia*), не само на речима него и делима.

Постојаност кроз историју и међусобно признавање експлицитно се показују на евхаристијском сабрању током помињања Светих у канону и првојерараха Цркве из диптиха. Разумљиво је, дакле, зашто ови потоњи означавају католичанско јединство у евхаристијском заједничарењу, одговорни, сваки на свом нивоу, за очување *koinonia*-је у васељенској

симфонији Цркава, као и за њихову заједничку верност апостолском предању.

4. Међу локалним Црквама, дакле, уочавамо оне везе *koinonia*-је које нам представља Нови завет: *koinonia*-ју у вери, нади и љубави, *koinonia*-ју у светим тајнама, *koinonia*-ју у различитости благодатних дарова, *koinonia*-ју у опроштају [помирењу, *réconciliation*], *koinonia*-ју у служењу. Покретац *koinonia*-је је Дух васкрслог Господа. Кроз њега универзална, католичанска Црква интегрише различитост или мноштвеност, чинећи од ње један од својих суштинских елемената. Саборност Цркве [католичност] представља испуњење молитве из 17. поглавља светог Јеванђеља по Јовану, која је преузета у евхаристијским епиклезама.

Повезаност са апостолском заједницом сједињује епископски колегијум, осигуравајући и спајајући *episkopē* локалних Цркава са апостолским збором. И сами епископи образују колегијум који је силом Духа укорењен у апостолски лик, у тај јединствени, „једном засвагда” устројени збор сведока вере. То не значи само да они треба да буду међусобно сједињени вером, љубављу, мисијом, опраштањем већ и да треба да деле исту одговорност и исту службу у Цркви. Будући да се у његовој локалној Цркви пројављује једна и јединствена Црква, ниједан епископ не може одвојити бригу за своју Цркву од старања за универзалну Цркву. Када у светој тајни хиротоније епископ добије харизму Духа ради *episkopē* [надзирања] једне, тј. своје локалне Цркве, он истим чином задобија благодат Духа за *episkopē* целе [васељенске] Цркве.

У народу Божјем епископ врши своју службу у *koinonia*-ји са свим епископима који су *hic et nunc* одговорни за [своје] Цркве, али и у општењу са живим предањем, које је наследио од претходних

епископа. Присуство епископâ суседних катедара на литургији његове хиротоније „сакраментализује” и актуелизује ову *koinonia*-ју. На тај начин се јавља својеврсна осмоза [мешање] његове бриге за локалну заједницу и старања за Цркву раширену по читавој земљи. *Episkopē* универзалне Цркве поверена је Духом Светим целокупном збору локалних епископа који су у међусобном општењу. Та *koinonia* се традиционално изражава у саборској пракси Цркве. Начин на који се разуме и остварује ова пракса испитаћемо накнадно, свакако у перспективи ставова изнетих у овом документу.

(Минхен, 6. јули 1982. године)